

Otrębska-Jabłońska, A.

Wspomnienia pośmiertne : Kazimierz Nitsch (1874-1958)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 251-254

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Poza wymienionymi wyżej towarzystwami był członkiem przybranym Towarzystwa Naukowego we Lwowie /1925/, członkiem Komisji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Towarzystwa Naukowego Pedagogicznego /1930/, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk /1947/, Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego /1948/ oraz przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Antropologicznego /1952-1956/.

Andrzej Śródka

KAZIMIERZ NITSCH /1874-1958/

Kazimierz Nitsch, językoznawca, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Polskiej Akademii Umiejętności, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, urodził się 1.II.1874 w Krakowie. Szkołę średnią ukończył w Krakowie, a na polonistyce UJ osiągnął wszystkie stopnie naukowe. W r. 1911 został członkiem korespondentem, a w r. 1924 członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności.

Uczeń prof. Lucjana Melinowskiego, sam jeden, nie bacząc na bariery polityczne trzech zaborów, przewędrował cały polski obszar językowy, dając imponującą w trafności i precyzji syntezę ugrupowania gwar polskich: "Dialekty języka polskiego" /Encyklopedia Polska III, 1915; 2 wyd. 1923/, wcześniej wydana w formie przystępnej jako "Mowa ludu polskiego" /1911/. Liczne artykuły i monografie, jak "Dialekty polskie

Prus Zachodnich" /1907/, "Dialekty polskie Prus Wschodnich", "Dialekty polskie Śląska" /1909/, a także odczyty i wykłady na kursach nauczycielskich przysparzały Nitschowi uczniów i współpracowników w całym kraju. Stworzył własną szkołę dialektologiczną. Toteż słusznie przysługuje Mu miano twórcy dialektologii polskiej. Dalsze innowacje Nitscha na polu dialektologii, to studia z geografii językowej: "Z geografii wyrazów polskich" /1918/ i in. I na tej bazie geograficznej dojrzewa koncepcja atlasu gwarowego, zrealizowana wstępnie na mniejszym terytorium: "Atlas językowy polskiego Podkarpacia" /wspólnie z M. Małeckim, 1934/, a po II wojnie przystępuje Nitsch do redagowania z zespołem Sekcji Dialektologicznej PAN wielotomowego "Małego atlasu gwar polskich", którego tylko tom I /1957/ ukazał się za życia jego Redaktora. Ze skarbicy zjawisk gwarowych czerpie Nitsch w wyjaśnianiu faktów z polskiej gramatyki historycznej. Jego odkrywcze w swej metodzie rozprawę z zakresu wersyfikacji: "Z historii polskich rymów. Studium językowe" wydało Towarzystwo Naukowe Warszawskie w r. 1912.

Uczony o rozległej wiedzy, ścisłym umyśle i darze organizacyjnym a także niewyczerpanej aktywności, jest Nitsch przez szereg lat redaktorem czasopism i prac akademickich. Startował wcześniej: w roku 1908 J. Łoś, K. Nitsch, J.M. Rozwadowski i L. Mańkowski wydają tom I "Rocznika Słowistycznego", którego wysoki poziom sprawił, że do dziś pozostaje w świecie

słowiańskim centralnym organem naukowej krytyki i bibliografii. Kierując przez kilkanaście lat Katedrę Filologii Słowiańskiej Nitsch w swych podróżach naukowych nawiązywał cenne kontakty z uczonymi krajów słowiańskich i wielkimi środowiskami lingwistycznymi Paryża, Wiednia i Petersburga. Nitscha interesowały języki zachodniosłowiańskie, w tym grupa lechicka: "Stosunki pokrewieństwa języków lechickich" /1905/, "Quelques remarques sur la langue polabe" /1907/. Ogólnosłowiański charakter ma też założony przez Nitscha z K. Moszyńskim "Lud Słowiański": cz. A - Dialektologia, cz. B - Etnografia /t. I-IV/, którego po wojnie nie dało się już wznowić.

Duże znaczenie dla slawistyki krakowskiej miało powstanie Studium słowiańskiego pod dyrekcją Nitscha z katedrami etnografii słowiańskiej, historii sztuki narodów słowiańskich, języka i literatur wschodniosłowiańskich. Przyciągało to studentów zagranicznych, natomiast założone przy współudziale Nitscha Polskie Towarzystwo Językoznawcze /1925/ z własnym "Biuletynem" i corocznymi zjazdami służyło integracji językoznawców w kraju. Najwięcej jednak siły, energii i serca włożył Nitsch w powołanie do życia Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego i powiązanie go z miesięcznikiem "Język Polski" /1921/, którego redaktorem był do śmierci. Przy towarzystwie rozwija Nitsch szeroką akcję upowszechniania wiedzy o języku polskim w broszurkach Biblioteczki TMJP, głównie jednak w mieniących się bogactwem i różnorodnością zagadnień artykułach.

recenzjach i polemikach w "Języku Polskim".

Profesor Kazimierz Nitsch zmarł 26 września 1958. W nekrologu redakcyjnym "Rocznika Słowistycznego" /1960/ takie znajduje się podsumowanie dzieła Nitscha: "W przeszło siedmiuset drukiem ogłoszonych studiach i artykułach Nitscha z dziedziny dialektologii, geografii językowej, historycznej i współczesnej gramatyki języka polskiego, z badań porównawczych nad budową języków słowiańskich, zwłaszcza zachodnich, zawarta jest tak wielka suma wiedzy i pracy badawczej, że śmiało uznać ją trzeba za najwyższy wykwit naukowego dorobku językoznawstwa polskiego pierwszej połowy XX stulecia". Powieściopisarka, Aniela Gruszecka-Nitschowa, tak dała nagłówek swej książce o mężu: "Całe życie nad przyrodą mowy polskiej".

A. Otrębska-Jabłońska

STEFAN PIENKOWSKI /1883-1953/

Stefan Pieńkowski, fizyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, urodzony 28 lipca 1883 w Łęczyckiem, zmarł 20 listopada 1953 w Warszawie. Był członkiem Prezydium Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, członkiem Prezydium Polskiej Akademii Nauk, członkiem założycielem i prezesem a następnie członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Był członkiem rzeczywistym Królewskie-